

XORIJIY MAMLAKATLARDAGI MHXS ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOTLARNI TUZISHNING AMALDAGI HOLATI.

Normurotova Sabrina Komil qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya Akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonda Moliyaviy Hisobotning Xalqaro Standartlari (MHXS) o'tish jarayonini va uning mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tahlil qiladi. MHXSga o'tishning asosiy bosqichlari, duch keladigan muammolar va ularning potensial yechimlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu o'tish jarayonining mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'siri va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari muhokama qilinadi. Maqola, O'zbekistonda MHXSga o'tish jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan strategic yondashuvlar va chora-tadbirlarni ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Moliyaviy Hisobotning Xalqaro Standartlari (MHXS), barqaror rivojlanish, iqtisodiyot, moliyaviy hisobot, global integratsiya

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, ularning qo'llanilishi va jahon miqyosida tan olinishi hamda ushbu standartlarga o'tishning dolzarbligi va ahamiyati borasidan iqtisodchi olimlar va mutaxassislar tomonidan keltirilgan fikr-mulohazalari va tadqiqot natijalariga to'xtalib o'tiladi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) – bugungi kunda jahon mamlakatlarida qo'llanilayotgan buxgalteriya hisobining xalqaro etaloni hisoblanadi. Hozirgi kunda 60 dan ortiq shunday standartlar ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilgan. Fikrimizcha, 90 ga yaqin davlat Xalqaro Buxgalteriya Standartlari Kengashi tomonidan e'lon qilingan MXHSlarga to'liq mosligini va audit hisobotlarida bunday muvofiqlikni tan olishi, taxminan 120 davlat va hisobot beruvchi yurisdiksiyalar mahalliy listing kompaniyalari uchun MXHSlar bo'yicha hisobotlarni ishlab chiqishiga ruxsat berishi yoki talab qilishi bu mulohazani to'la qonli oqlaydi.

Bugungi kunda ochiq moliya bozorlariga talab har qachongidan ham kuchliroq. Globallashuv buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni solishtirish va uyg'unlashtirishni birinchi o'ringa qo'yadi[6]. Shu sababli, ko'plab davlatlar moliyaviy hisobning xalqaro standartlarini joriy etishda juda ko'plab o'ziga xos yo'llarni bosib o'tgan va endilikda qo'llashni boshlayotgan davlatlar ham bunga intilmoqda. Emmanuel T. De Jorj ta'rif berishicha, MHXS ning asosiy maqsadi – butun dunyo bo'ylab yagona standartlar orqali moliyaviy hisobotlarning solishtirilishini yaxshilash va yuqori sifatli buxgalteriya hisobini rag'batlantirish ekanligidir. Shuningdek, MHXS maqsadi, dunyodagi barcha mamlakatlarning moliyaviy hisobotlarining eng yaxshi jihatlarini inobatga olgan holda, ularni takomillashtirib hamma uchun maqbul bo'lgan moliyaviy hisobotlarning uni versal standartlarini yaratish va hayotga joriy qilish yo'llarini izlab topishdir.

Yason Gordon takidlaganidek, MHXS xalqaro darajada tushunarli bo'lgan va taqqoslanadigan biznes masalalari uchun umumiy global moliyaviy tildir. U shuningdek, MHXSni butun dunyo bo'ylab moslashtirishning quyidagi afzalliklarini sanab o'tdi: aksiyadorlar va tartibga soluvchilar uchun sifatli moliyaviy ma'lumotlar, yaxshilangan taqqoslanuvchanlik, natijalarning shaffofligi oshishi, transchegaraviy listingni himoya qilish qobiliyati oshishi, global operatsiyalarni yaxshiroq boshqarish va kapital xarajatlarni kamaytirish. Shu sababli ham bugungi globallashuv jarayonida moliya tashkilotlari, yirik korporatsiyalar va hatto mamlakatlar miqyosida MHXSlar tan olinib, hisobot tizimini yuritishda tayanib kelinmoqda. Xususan, O'zbekistonda ham bu jarayonda faol ravishda iqtisodiy islohotlar olib borilmoqda. Ma'lumotlarga ko'ra, mamlakat darajasida MHXSni qabul qilish bo'yicha o'tkazilgan turli tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, MHXSni qabul qilgan mamlakatlar bo'ylab to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimining o'sishini boshdan kechirgan.

Xususan, Buyuk Britaniya, Italiya va Germaniya kabi mamlakatlarda olib borilgan tadqiqotlar ko'ra, MHXSni joriy etish buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining sifati yaxshilanganligi aniqlangan. Bu shuni anglatadiki, MHXS asosida tayyorlangan moliyaviy hisobotlar yuqori sifatli, shaffof va taqqoslanadigan moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etadi. Bu xalqaro tashkilotlar uchun foydalidir, chunki u investorlar, kreditorlar, moliyaviy Tahlilchilar va moliyaviy hisobotlarning boshqa foydalanuvchilariga o'z investitsiyalari samaradorligini har tomonlama baholashga yordam beradi. MHXSni tatbiq etish bo'yicha Yevropa davlatlarining tajribasini o'rganish va ushbu jarayondagi muammolar va istiqbollarni adolatli baholash O'zbekistondagi kompaniyalarning MHXSga muvofiq buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobot tuzish jarayoniga o'tish davrida katta imkoniyat hisoblanadi. O'zbekistonda bunday o'tish davri ancha yillardan beri davom etib kelayotganligini alohida aytib o'tish kerak. Ammo, bu davrda jahon tajribasini o'rganish va MHXSga muvofiq buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobot tuzishga o'tishning muammolari va istiqbollarini baholash juda sekinlik bilan amalga oshirilmoqda.

MHXSga o'tishning so'nggi yillardagi Yevropa, qolaversa, jahon tajribasiga asoslanib, quyidagi ijobiy jihatlarni kuzatish mumkin:

Yuqorida keltirilgan ijobiy jihatlarga mos ravishda, quyidagi MHXSga o'tish natijasida erishiladigan amaliy afzalliklarga ega bo'lishimiz mumkin: Aktivlarni baholashning bozor mexanizmlari – bunda aktivlar va majburiyatlarning boshlang'ich qiymati va uning joriy bozor qiymatidan foydalanish ham investor, ham tashkilotning o'zi uchun samarali qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi.

Axborot shaffofligini oshirish	<ul style="list-style-type: none">•shaffoflik xususiyati sifatli moliyaviy axborot va xalqaro darajada qiyoslanuvchanlikni ta'minlaydi. Buning natijasida investorlar va boshqa bozor qatnashchilari asoslangan iqtisodiy qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.
Kapital bozorlarining rivojlanishi va qimmatli qog'ozlar bozorlarida savdolar ko'lamining kengayishi	<ul style="list-style-type: none">•kapital bozorlarining rivojlanishi va qimmatli qog'ozlar bozorining mamlakat ichida shakllanishi va savdolar ko'payishi iqtisodiy rivojlanishning jadallashtirish omili hisoblanadi. Bunda MHXS asosidagi hisobot ma'lumotlari kapital bozor ishtirokchilari uchun asosiy va ishonchli axborot manbasi bo'lib xizmat qiladi
Iqtisodiy samaradorlik oshishi	<ul style="list-style-type: none">•bu xususiyat investorlar va kompaniya boshqaruvchilari o'rtasidagi moliyaviy axborot yetishmovchiligini kamaytiradi. Natijada investorlar o'z sarmoyalarining samarali boshqaruvi bo'yicha to'laqonli axborotga ega bo'ladi.
Hisobdorlik oshishi	<ul style="list-style-type: none">•bu xususiyat investorlar va kompaniya boshqaruvchilari o'rtasidagi moliyaviy axborot yetishmovchiligini kamaytiradi. Natijada investorlar o'z sarmoyalarining samarali boshqaruvi bo'yicha to'laqonli axborotga ega bo'ladi.
Bozor likvidligi yaxshilanishi va kapital sarfining pasayishi	<ul style="list-style-type: none">•moliyaviy axborotlarning batafsil yoritilishi va xalqaro darajada qiyoslanuvchanlik bozor likvidligini oshiradi va kompaniyalar uchun milliy va xorijiy kapital jalb etish sarflarini kamaytiradi.
Xorijiy investitsiyalarning milliy bozorga kirib kelishi va investorlarni himoya qilishning takomillashishi	<ul style="list-style-type: none">•milliy bozorda xorijiy investorlarga ijobiy investitsiya muhiti yaratilishi hamda investorlar huquqlari himoyalangan bo'lishi lozim. MHXSning kapital bozor qatnashchilari tomonidan qabul qilinishi va unga muvofiq tuzilgan moliyaviy hisobotlar ochiq e'lon qilinishi ushbu jarayonlarni tezroq amalga oshirish imkoniyatini beradi.
Moliyaviy tahlilchilar prognozlaridagi aniqlik	<ul style="list-style-type: none">•moliyaviy axborotning sifati va qiyosiylikni ta'minlaydigan muhit moliyaviy tahlilchilar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va prognozlash tahlillari sifatini oshiradi. Ushbu tahlillar kapitalning samarali boshqaruvi va kelgusida kapital jalb etilishi yoki taqsimlanishi bo'yicha to'g'ri iqtisodiy qarorlar qabul qilinishiga xizmat qiladi.